

«ИЗВЕСТИЯ ЮЖНО-РУССКОЙ ЗЕМСКОЙ ОБЛАСТНОЙ ПЕРЕСЕЛЕНЧЕСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ» КАК ИСТОЧНИК ПО ПЕРЕСЕЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ХАРЬКОВСКОГО ГУБЕРНСКОГО ЗЕМСТВА 1908-1914 гг.

лосов губернское собрание постановило отклонить эту пропозицию, а напротив, увеличить ассигнования на нужды областной организации на следующий год 12285 руб. [3, №7, с.31] это показывает, что уже на ранних этапах существования переселенческих организаций земство осознавало важность организованной помощи переселенцам.

Об активном участии Харьковского губернского земства в деятельности ЮРОЗПО свидетельствует в частности оживленная переписка между губернским земством и областным бюро переселенческой организации, а так же весьма приличные суммы, которые ассигновало харьковское земство ежегодно в общий фонд ЮРОЗПО. Это подтверждается архивными данными за 1913 г., когда не смотря на то, что переселенческая волна начала уменьшаться и некоторые земства вообще вышли из состава областной организации Харьковский губернский земство внесло в смету ЮРОЗПО 22360 руб. [7, д. 3085, л.16.]. известия позволяют сделать вывод о деятельности ХГЗ в рамках ЮРОЗПО по помощи переселенцам в случае чрезвычайных ситуаций. Когда в 1912 г. большую часть Сибири поразил неурожай, организация начала активную помощь голодающим. Харьковский губернский земство ассигновало в бюро на эти нужды 23.000 рублей (для сравнения Чернигов выделили 15.000, а Полтава – 8.000 руб.), правда следует отметить, что большинство голодающих было из Харьковской губернии, поэтому выделение такого большого фонда вполне обосновано и прислало 2 вагона с хлебом [3, № 53, с. 102; № 54, с. 125].

Из вышесказанного можно сделать следующие выводы: «Известия ЮРОЗПО» отразили практически весь спектр деятельности переселенческого отдела Харьковского да и не только этого земств. Они и сопутствующие документы позволяют сделать вывод о том, что Харьковский земство занимало одно из первых мест среди южнорусских губерний, по масштабам и значимости своей деятельности. При участии харьковских земцев были обследованы 8 областей Сибири, Все ходоки и переселенцы губернии были полностью обслужены агентами. За 1907–1914 гг. через переселенческий ХГЗ прошло 127538 переселенцев. Наблюдатели в 1914 г. отмечали: «Ходоки и переселенцы прибывшие из союзных губерний особенно полтавцы и харьковчане выгодно отличались от прежних лет, в них чувствуется сознание куда и зачем они едут» [3, №60, с. 45] Может именно заслуга земства в том, что процент обратных переселенцев харьковчан составил всего лишь 13%. Безусловно, для создания целостной картины деятельности земства в этой области необходимо использовать весь пласт материалов по данной проблематике. А подробность изложения, насыщенность фактами такого издания как «Известия Южно-Русской областной земской переселенческой организации» ставит их на важное место в ряду других источников.

Источники и литература

1. Сазонов Г.П. Обзор деятельности земств по сельскому хозяйству. – СПб., 1896; Огановский Н.П. Индивидуализация земли в России и ее последствия. – М., 1914; Кауфман А.А. Переселение и колонизации. – СПб., 1915; Чупров А.И. Аграрная реформа и ее вероятное влияние на сельско-хозяйственное производство. – М., 1907.; Веселовский Б.Б. История земства. – СПб., 1914. – Т.2.; Переселение из Полтавской губернии с 1861-1901 г. – Полтава, 1905.; Переселение из Черниговской губернии в 1909-1911 гг. и т.д.
2. Яхонтов А.П. Переселение и колонизация. – Х., 1925.; Скляр Л.Ф. Переселение и землеустройство в Сибири в годы Столыпинской реформы. – Л., 1962.
3. Известия Южно-русской областной земской переселенческой организации. – Полтава, 1908-1914.
4. Переселение крестьян Харьковской губернии Вып.1. – Х., 1908. – с.1.
5. Переселение в Сибирь из восьми губерний входящих в состав Южно-русской Областной Земской Переселенческой организации. – П., 1913.
6. Переселение крестьян Харьковской губернии Вып.1-6. – Х., 1908-1915. Переселенческое движение из Харьковской губернии в 1910 г. – Х., 1912.
7. Государственный архив Харьковской области. – Ф.304 – Губернская земская управа. Описание 1.

Зінченко О.В.

ПОХОДЖЕННЯ БЮДЖЕТНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВНОЇ РАДИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ 1906-1916 РОКІВ

Актуальність дослідження. Одну з найважливіших проблем державного і громадянського життя складають бюджетні повноваження центральних і місцевих органів влади. Особливо гостро ця проблема постає в умовах демократичних перетворень в системі державного устрою. Вона вимагає вивчення і використання відповідного історичного досвіду, осмислення теорії і практики. Це стосується і питання про походження бюджетних повноважень Державної ради Російської імперії 1906 – 1916 рр., яке ще не знайшло комплексного дослідження ні в дорадянській, ні в радянській історіографії. Вирішення цього питання шляхом аналізу низки законодавчих актів та підготовчих матеріалів до них і складає мету нашої статті. **Головним завданням** дослідження є аналіз Запроваджень Державної ради 6 серпня 1905 р., Запровадження Державної ради 20 лютого 1906 р., Запровадження Державної ради 24 квітня 1906 р. та бюджетних правил 8 березня 1906 р.

Бюджетні повноваження обох палат народного представництва Російської імперії, яке було запроваджено на початку 1906 р., успадкували не найкращі особливості формування державного бюджету (розпису) абсолютистської доби. Головна частина цих повноважень була сформульована у 2-му пункті 31-ї статті Запровадження Державної думи 20 лютого 1906 р. : “Віданню Державної думи підлягають... 2) державний розпис прибутків і витрат разом з фінансовими кошторисами міністерств і головних управлінь, а також і грошові із скарбниці асигнування, розписом не передбачені, на підставі встановлених правил” [9, с. 946].

Підготовчі матеріали з видання Запровадження Державної ради 6 серпня 1905 р. свідчать, що укладачами передбачалося вносити проект державного розпису прибутків і витрат на обговорення законодорадчої Державної думи. У поданій монарху записці міністр внутрішніх справ імперії А.Г.Булігін до опрацьованого ним проекту запровадження Державної думи наполягав на тому, що бюджет складає законодавчий акт не тільки у західноєвропейських країнах, але і в Росії [1, с. 49]. У цій записці, зокрема, говорилося: “Внаслідок такого правового значення бюджету обговорення його всюди, не виключаючи і Росію, здійснюється у законодавчому порядку, а затверджений державний розпис отримує усі властивості закону не тільки за формою, але і по сутності” [1, с.49]. З такою думкою А.Г.Булігіна погодилась і Рада міністрів, яка дійшла наступного висновку: “державний розпис складає у нас акт законодавчої властивості” [1, с.49]. “Іншого рішення тяжко було й очікувати, – писав з цього приводу російський правознавець початку ХХ ст. А.А.Алексєєв, – оскільки затвердження розпису у формі закону було встановлено і відбувалось на практиці ще за старого порядку” [1, с.49].

Маніфест 6 серпня 1905 р. сповіщав про запровадження Державної думи як “особливої законодорадчої установи, які надається попереднє опрацювання й обговорення законодавчих пропозицій і розгляд розпису державних прибутків і витрат” [4, с. 98]. Запровадження Державної думи 6 серпня 1905 р. відносило до компетенції цієї установи поряд з “предметами, що потребують видання законів і штатів”, також і “фінансові кошториси міністерств і головних управлінь і державний розпис прибутків і витрат, а також грошові із скарбниці асигнування, не передбачені розписом, на підставі особливих з цього предмету правил” [8, с. 105 – 106]. Якими ж були бюджетні повноваження законодорадчої Думи, було видно вже з того, що вона запроваджувалась як дорадча установа, з якої розглянуті нею справи з її постановою надходили до другої дорадчої установи – Державної ради. До того ж остання у деяких випадках могла розглядати справи і без постанови Державної думи [8, ст. 48 – 52, с. 109 – 110].

Особливо яскраво було висвітлено мотиви опрацьованого А.Г.Булігіним проекту запровадження Державної думи. У ньому говорилося: “За винятком умовних кредитів, усі останні витратні статті нашого державного розпису практично вже визначено, одні як предметно, так і за обсягом витрати, другі (господарсько-операційні витрати) хоча б предметно. Цих основних принципів наших кошторисних порядків необхідно, безперечно, повністю дотримуватись і в майбутньому, строго охороняючи їх непорушність, щоб не підірвати підвалин нашої фінансової рівноваги. З цією метою у законі належало б виразно сказати, що Державній думі не надається право так званої бюджетної ініціативи, тобто право на внесення до розпису, під час розгляду останнього, нових, недозволених раніш у законодавчому порядку, прибутків і витрат чи на скорочення прибутків і витрат, обумовлених чинними законами та штатами, оскільки у Думи не віднімається право, у порядку загального законодавчого почину, збуджувати питання про ті чи інші зміни або доповнення предметів і обсягів наших державних витрат, а також введення нових та про підвищення чи зниження існуючих прибутків, точне дотримання цих основних принципів чинних кошторисних порядків забезпечить одночасно і необхідну швидкість обговорення розпису, оскільки більшість витратних статей виявиться при цьому ніби то консолідованою і тому не викликатиме необхідності докладного розгляду” [1, с. 50-51]. Відповідно до цього і стаття 74 проекту запровадження законодорадчої Державної думи виголошувала: “Під час розгляду кошторисів Державна дума не може збуджувати питання про збільшення відомчих кошторисних кредитів чи про виключення з кошторисів витрат, внесених на підставі чинних законоположень, штатів та Найвищих повелінь, а також затверджених у встановленому порядку граничних бюджетів військового і морського відомств. Пропозиції, що виникають стосовно цих кредитів, можуть відноситись лише до кошторисів наступних років і отримують рух не інакше, як відповідно до ст. 62 – 67 цього запровадження” [1, с. 51].

Запровадження Державної думи 6 серпня 1905 р., порушуючи питання про її компетенцію щодо бюджету, виголошувало, що Дума розглядатиме його “на підставі особливих з цього предмету правил” [8, с. 106]. Того ж дня монаршим указом було утворено особливу нараду з метою опрацювання таких правил. Однак розвиток революційних подій в країні показав, що більшість російського суспільства не задовольняється тією формою державного ладу, яка передбачалась запровадженням законодорадчої Думи, і прагне надання народним представникам законодавчих прав. Маніфест 17 жовтня 1905 р. виявився відповіддю цим прагненням. У ньому, зокрема, говорилося про намір самодержця “встановити, як непорушне правило, щоб жоден закон не міг вступити в силу без ухвалення Державною Думою і щоб обранцям народу було забезпечено можливість дійсної участі у нагляді за закономірністю дій поставлених від нас властей” [3, с. 28].

Слід зазначити, що зміни поглядів верховної влади на сутність державного ладу не вплинули помітно на роботу особливої наради з укладання правил, що визначала бюджетну компетенцію Державної думи. На користь такого твердження говорить порівняння деяких проектів цих правил, що були запропоновані особливої нараді ще до появи Маніфесту 17 жовтня 1905 р. і мали на увазі законодавчу Думу, з правилами, що були затверджені після запровадження Державної думи 20 лютого 1906 р., тобто законодавчої установи. Так, стаття 9 проекту правил про розгляд розпису прибутків і витрат, який був запропонований статс-секретарем Департаменту державної економії Державної ради О.Кобиляцьким і виявився основою затверджених 8 березня 1906 р. бюджетних правил, виголошувала: “Постанови Державної думи не можуть мати своєї предметом пропозицій, що схиляються: 1) до скорочення або виключення кредитів, внесених до кошторисів на підставі чинних законів, штатів або Найвищих повелінь, виданих до запровадження Думи, і 2) до збільшення в розписі призначень шляхом підсилення кредитів на передбачені кошторисами потреби, або шляхом зазначення нових, не передбачених кошторисами, предметів витрат” [1, с. 53].

20 лютого 1906 р. було видано маніфест про зміну Запровадження Державної думи та перегляд Запровадження Державної ради, який, “зберігаючи непорушними докорінні положення Основних Державних Законів, на підставі яких жоден закон не може мати свого здійснення без Нашого затвердження”, ухвалював, “що від часу скликання Державної Ради і Державної Думи, закон не може набутти сили без ухва-

лення Радою і Думою” [2, , с. 254]. Одночасно було видано і нове Запровадження Державної думи [9]. У ньому дослівно повторювалось положення про бюджетні повноваження Думи, які мали місце у Запровадженні Державної думи 6 серпня 1905 р. Пункт 2 статті 31 Запровадження Державної думи 20 лютого 1906 р. виголошував: “Віданню Державної Думи підлягає державний розпис прибутків і витрат разом з фінансовими кошторисами міністерств і головних управлінь, як і грошові зі скарбниці асигнування, розписом не передбачені. – на підставі встановлених правил” [6, с. 946]. У лютому того ж 1906 р. закінчила свою роботу і особлива нарада, укладений проект якої і було затверджено 8 березня 1906 р. монархом під назвою “Правила про порядок розгляду державного розпису прибутків і витрат та про здійснення зі скарбниці витрат, розписом не передбачених” [7].

Ці правила – 8 березня 1906 р. – не здійснили докорінної ломки чинного під час їх видання бюджетного законодавства, підвалини якого склали кошторисні правила від 22 травня 1862 р. Указ 8 березня 1906 р. говорив про затвердження цих правил наступне: “Зберігаючи в силі тимчасово до перегляду Найвище затверджених 22 травня 1862 р. правил про укладання, розгляд, затвердження та виконання державного розпису та фінансових кошторисів міністерств і головних управлінь - постанови, що містяться в цих правилах та в наступних їх доповненнях, та зміни, оскільки ці останні не скасовуються і не змінюються Найвищим указом Нашим 19 жовтня 1905 р. Правительствующому Сенату даним про заходи щодо зміцнення єдності у діяльності міністерств і головних управлінь, а також постановами цього указу” [7, с. 295]. “Міркування...” що виявились підвалиною бюджетних правил 8 березня 1906 р., також підкреслювали, що “вимоги кошторисного закону 1862 р., оскільки вони не скасовуються і не змінюються Найвищим указом 19 жовтня 1905 р. і новими правилами, які проєктуються, повинні бути, певна річ, збережені в силі аж до їхньої зміни у встановленому порядку” [1, с.55].

Бюджетні правила 8 березня 1906 р. були спрямовані головним чином на визначення бюджетних повноважень нових законодавчих палат народного представництва - Державної ради і Державної думи, оскільки чинне кошторисне законодавство вимагало перегляду і узгодження зі змінами, які відбулись у державному ладі Російської імперії. У “Міркуваннях...” з цього приводу говорилося, що “у зв’язку з наданням Раді і Думі однакової участі у встановленні бюджету, правила, що укладаються Народою, повинні бути викладені у формі, рівно обов’язковій як для Думи, так і для Ради. Особлива нарада вважала піддати обговоренню тільки ті частини кошторисного порядку, які найтісніше торкаються повноважень Державної Ради та Державної Думи під час обговорення ними розпису, а також ввести до нових правил відповідні узаконення, за допомогою яких переважно обумовлювалась би можливість своєчасного завершення розгляду розпису. Зміст правил, що проєктуються, повинен обмежитись встановленням меж повноважень Ради і Думи щодо розгляду кошторисних пропозицій уряду та відношень Ради і Думи до асигнувань грошових із скарбниці коштів, розписом не передбачених” [1, с.55].

І таку межу повноважень було встановлено. У жодному з законодавчих актів, у якому у тій чи іншій мірі згадувалась бюджетна компетенція палат народного представництва, - у Запровадженні Державної думи 20 лютого 1906 р., Запровадженні Державної ради 24 квітня 1906 р., Основних державних законах і бюджетних правилах 8 березня 1906 р. – не визначались їхні законодавчі повноваження щодо бюджету. У жодному з цих законодавчих актів не зустрічались терміни “укладання”, “ухвалення”, “зміни”. Скрізь вживався один термін – “розгляд”. Самі бюджетні правила 8 березня 1906 р. називались “правилами про порядок розгляду державного розпису...”. При цьому можна зазначити, що навіть бюджетні правила 22 травня 1862 р., які запроваджувались для законодородчої Державної ради, називались правилами “про укладання, розгляд, затвердження та виконання державного розпису...” [7, с. 295]. “Типовий взірєць поспішного законодавства перехідної доби, кошторисні правила 8 березня 1906 р., – підкреслював депутат Державної думи А.Шингарьов, – не скасували, а лише видозмінили початкові і докорінні правила 22 травня 1862 р.” [11, с. 104].

Висновки. Таким чином, законодавча Державна рада, як і Дума, не володіла правом бюджетної ініціативи навіть у тому обсязі, який охоплював її загальнозаконодавчу ініціативу. Усі законодавчі акти, що запроваджували народне представництво, а також нові бюджетні правила, лише обмежували бюджетні повноваження законодавчих палат. І статті Запровадження Державної ради та Думи, і бюджетні правила (8 березня 1906 р.) мали джерелом свого походження Запровадження Булігінської законодородчої Думи та старі кошторисні правила 1862 р. Вони надавали обом палатам право не укладання, не внесення проекту і не його ухвалення як законодавчого акту, а право “розгляду” чи “обговорення” проекту. У жодному з законодавчих актів не говорилося про бюджетну ініціативу, про те, хто укладає і вносить до палат бюджетні проекти. І навпаки, ці акти вводили обмеження, внаслідок яких бюджетне право носило лише номінальний характер.

Джерела та література

1. Алексеев А.А. Очерк бюджетного права русских законодательных палат // Журнал министерства юстиции. – 1914. – № 9. – С.48. – 100; – № 10. – С. 1 – 38.
2. Манифест 20 февраля 1906 г. Об изменении Учреждения Государственного Совета и о пересмотре Учреждения Государственной Думы // Законодательные акты переходного времени 1904 – 1908 гг. – Спб.: Право, 1909. – С. 253 – 256.
3. Манифест 17 октября 1905 г. // Конституция Российской империи. – Спб.: Экон. тип., 1907. – С. 26 – 27.
4. Манифест 6 августа 1905 г. Об Учреждении Государственной Думы // Законодательные акты переходного времени. – С. 98 – 101.
5. Основные Государственные Законы (23 апреля 1906 г.) // Конституция Российской империи. – С. 54 – 74.

6. Правила о порядке рассмотрения государственной росписи доходов и расходов, а равно о производстве из казны расходов, росписью не предусмотренных // Законодательные акты переходного времени. – С. 295 – 299.
7. Указ 8 марта 1906 г. Об утверждении правил о порядке рассмотрения государственной росписи доходов и расходов, а равно о производстве из казны расходов, росписью не предусмотренных // Законодательные акты переходного времени. – С. 294 – 295.
8. Учреждение Государственной Думы 6 августа 1905 г. // Законодательные акты переходного времени. – С. 101 – 134.
9. Учреждение Государственной Думы (20 февраля 1906 г.) // Законодательные акты переходного времени. – С. 941 – 957.
10. Учреждение Государственного Совета (24 апреля 1906 г.) // Конституция Российской империи. – С. 144 – 171.
11. Шингарев А. Бюджетное право и война // Право. – 1916. – № 2. – С. 103 – 112

Змерзлий Б.В.

**“ЕНЬИ ДЮНЬЯ” – ПЕРША КРИМСЬКОТАТАРСЬКА ГАЗЕТА В КРИМСЬКІЙ
АВТОНОМНІЙ РАДЯНСЬКІЙ СОЦІАЛІСТИЧНІЙ РЕСПУБЛІЦІ
(1920 – 1938 рр.)**

З розпадом СРСР і крахом його ідеологічної системи, коли історія деяких народів практично не досліджувалася, або висвітлювалася в вигідному політичній кон’єктурі світлі, розпочався новий період в вітчизняній історичній науці в справі різнобічного об’єктивного вивчення історичної спадщини кримськотатарського народу. Як відомо, проблеми зародження і розвитку кримськотатарської періодичної преси на межі XIX – XX сторіч були досліджені й освітлені доктором історичних наук, професором В.Ю.Ганкевичем [1]. В той же час, розвиток національної публіцистики кримських татар у 1920–1930 роки, ще й досі є фактично невивченою проблемою, а наукові дослідження по цій темі відсутні, не дивлячись на великий масив джерел, що в більшій своїй частині знаходиться на збереженні в Державному архіві автономної республіки Крим.

Мета цього дослідження – дослідити основні етапи та проблеми становлення та розвитку першої за радянських часів республіканської газети кримськотатарською мовою “Еньи дюнья”.

Загальновідомо, що в 1913 р. в Криму виходило всього 9 періодичних видань з загальним тиражем 24000 примірників, в тому числі єдина газета кримськотатарською мовою “Терджиман” – 4000 примірників [2, арк.37].

В період недовгого захоплення більшовиками влади в Криму в 1919 р., для більш широкого поширення ідей більшовизму в регіоні й активній пропаганді серед татарської молоді, ними видавалася кримськотатарською мовою газета “Крым Хаберлери” (Крымские известия).

В роки ж революції і громадянської війни видавнича справа, хоча і досягла визначених успіхів, але під час правління генерала Врангеля, прийшла в повний розлад. Тому, з встановленням в Криму радянської влади вже в листопаді 1920 р. Окружний Комітет (надалі – ОК) РКП(б) задовольнив прохання мусульманської секції про видання татарською мовою 3 рази на тиждень газети “Еньи дюнья” (“Новий світ”) і затвердив її редакцію в кількості 6 чоловік із редактором М. Недімом. І хоча газета замислювалася як щоденна, спочатку її тираж коливався в залежності від наявності паперу. В січні 1921 р. він склав 500 примірників, в квітні – 1000, в вересні – 1500. Всього в 1921 р. газета “Еньи дюнья” вийшла в кількості 175 тис. примірників.

В перші роки радянської влади газета ще не була масовою, так, наприклад, в Євпаторійському окрузі вона взагалі в перші роки свого існування не виписувалася. Крім того, в цей період, серед татар комуністів навіть чулися дорікання, що їх в цю газету не приймають, “а друкувалися в ній лише націоналісти”[3, арк.2].

Незабаром, для наведення в газеті революційного порядку, “Еньи дюнья” визнали органом Татбюро, ОК ВКП(б), Кримського ЦВК і Радпарткому, що, крім іншого, заклало основу для становлення її як ведучої газети кримськотатарською мовою в Кримській АРСР [3, арк.13].

Для поліпшення поширення газети 24 березня 1923 р. було прийняте рішення РНК Криму “Про обов’язкову підписку на “Еньи дюнья”. В часткову зміну своєї постанови від 28 вересня 1922 р. про обов’язкову підписку на газету “Крысний Крым” РНК ухвалив, що зазначена в цій постанові обов’язкова підписка на газету “Крысний Крым” і розміщення в цьому друкованому органі обов’язкових оголошень заміняться для кримських татар обов’язковою підпискою на газету “Еньи дюнья” з розміщенням в ній обов’язкових оголошень [3, арк.18].

В цьому ж, 1923 р. було прийняте рішення перетворити “Еньи дюнья” в щоденну газету, а також зобов’язати через ЦВК всі сільради, Райвиконкоми з всіма їх відділами, центральні державні і господарські органи, всіх торговців татар, всі спілки, де були робітники та службовці татари стати передплатниками газети “Еньи дюнья”. Зобов’язати господарські і державні органи розміщати оголошення одночасно в газеті “Еньи дюнья” [3, арк.40]. Для реалізації цього рішення в другій половині 1923 р. татсекція ОК вирішила збільшити тираж газети до 2000 примірників.

Проте, вжиті заходи виявилися неефективними, і до 1925 р. газета “Еньи дюнья” стала знову щотижневою, з середнім тиражем 1500 примірників, що партійними органами пояснювалося слабкою агітаційною роботою серед татар.

В зв’язку з низьким тиражем, і великими витратами на видання “Еньи дюнья” мала бюджетний дефіцит в червні 1926 р. 427 карб. 24 коп.[4, арк.275], до липня ж положення стало критичним, як, в загалі, і всіх інших періодичних кримських видань. Відзначалося подальше зниження тиражу, що пояснювалося